

הגאון ר' יצחק אלחנן, זצ"ל

נאמנות השליש לחזור בו ע"י אמתלא*

ע"ד [הגט] הנשלח מקראסנא לק"ק לאהייסק ע"י שליח, ואמר השליח מתחלה שאינו יכול ליתנו רק (בנידון דידן) [על התנאי שתתן] שני מאות ר"כ, ואח"ז נתפטר בעד חמשים ר"כ, ונותן אמתלא לדבריו, ומסר הגט ליד האשה כד"ת, ואח"ז בא הבעל לערער, ונשאלתי בזה.

וזהו תשובתי בקצרה, והוא כי לכאורה יש להחמיר בזה, דאמר השליח דבפי' הוזהר שלא יתן הגט רק בעד סך שני מאות ר"כ, ואף שנותן אמתלא ע"ז, עכ"ז הא בעדים לא מהני אמתלא, כמבואר בכתובות (דף כ"ב), א"כ בשליח אפשר דלא מהני אמתלא, ועכ"ז יש להקל בזה לפי מנהגנו דמביא השליח הרשאה מקויימת, ועפ"י דין אין צריך לומר בפ"נ ובפ"נ, כמבואר באה"ע סי' קמ"ב סעי' א', ואף הריב"ש דמחמיר בזה אינו אלא לחומרא בעלמא, כמבואר בב"ש סי' קמ"א ס"ק מ"ד, וכש"כ היכא שנתקיים הגט מן הב"ד שסידרו הגט זולת ההרשאה, דלא שייך להחמיר בזה כלל, אף להטעם שכתב הב"ש סוף ס"ק מ"ד הנ"ל לחוש שמא לא זהו הגט שמסר בידו ע"ש, ובודאי אף דלא אמר בפ"נ, מ"מ מן עיקר הדין אין להחמיר. וזה ברור דהא דקיי"ל שלישי נאמן, דאף דלא העיד בב"ד ג"כ מהימן בתורת שלישי, כמבואר בגיטין דף ס"ד ע"א, דתנן האשה שאמרה התקבל לי גיטי כו', נהימני לשליש מי קא נפיק גיטא מתותי ידי' כו', תינח אמרה כו', ופירשו התוס' למה לי בפנינו קבל, לא הי' צריך אלא לעדים שראוהו בידו שלם, אלמא דאף כשלא הגיד עדותו בב"ד רק לפני עדים ג"כ מהימן בתורת שלישי, וכן מבואר בס"י נ"ו סעי' ו' בהגה"ה, דקודם שיוציאו מיזו יאמר לפני עדים האיקך בא השטר לידו ומהימן, ע"ש בסמ"ע וש"ך, אלמא דמהימן השליש אף חוץ לב"ד.

ומצינו באה"ע סי' ד' סעי' כ"ט בהגה"ה דהאב שאמר על בנו שהוא ממזר וחזר ונתן אמתלא לדבריו נאמן בשם מהר"מ מוורזבורק, והגר"א זצ"ל שם הביא ראיה לזה מהא דב"ב ד' קכ"ז, אמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא נאמן. אלמא אף דהימני רחמנא לאב לפסול בנו, מ"מ מהני אמתלא. והטעם הוא, דכיון שא"צ ב"ד להגדתו, ואף חוץ לב"ד מהימן, היכא דנאמן עד אחד וקרוב ואין צריך קבלת עדותו בב"ד, ע"כ בזה אף היכא דאמר בב"ד נאמן ע"י אמתלא.

* תשובה זו נמצאת בשו"ת בנין שלמה (איידטקוהנען, שנת תרל"ג), מאת הג"ר שלמה דוד, אב"ד ומר"צ דלאהייסק. ותשואות חן לכב' הר"ר יוסף בוקסבוים, שיחי', ממכון ירושלים שעוררנו להדפיס את כל התשובות מאת הג"ר יצחק אלחנן, ז"ל, הנמצאות בכרך זה.

וכן מבואר באה"ע סוף סי' ל"ז, דאב שאמר קדשתי את בתי ואח"ז אמר קדשתי לפני פסולי עדות, דהעלה הט"ז שם דנאמן מצד אמתלא. ואף הרמ"א דחולק שם, טעמי' משום דהא כתב המקנה שם דבעינן אמתלא שיש בה ממש, וזה האמתלא הוא רחוק מן השכל, ע"ש. אבל אמתלא גמורה ודאי מהני אף דהימני' רחמנא לאב, וזה ברור דכ"ז הוא במעיד בב"ד, דאלו במעיד חוץ לב"ד, ודאי דיכול לחזור ולומר מבודין היינו, כמבואר בתשובת הר"ן סי' מ"ז, והובא בחלקת מחוקק סי' י"ז ס"ק י"ז ע"ש. וע"פ זה יש לדון בהא דב"ב דף קכ"ז, הי' עובר על בית המכס כו', ואכמ"ל. ועיין בת"מ סי' רע"ט בסמ"ע ס"ק י"א, וקצרתי.

והא דכתבו התוס' ביבמות דף קי"ח ע"ב ד"ה אמר ליה כו', דמשמע חולצת אפילו נתנה אמתלא לדבריה. אלמא דאף היכא דעד א' מהימן לא יכול לחזור ע"י אמתלא, י"ל דשאני הכא, לפי מ"ש הב"ש והט"ז בסי' י"ז סעי' ל"ט ב"ש ס"ק קכ"ד, דבעי קבלת עדות בב"ד בעד אחד המעיד על מיתת בעלה, ושאני עד מפי עד כמ"ש כ' ר' עקיבא איגר זצ"ל בתשובה סי' קכ"ז. וכיון דבעי הגדה בב"ד, ע"כ דינו כמו שני עדים דאינם נאמנים לחזור אף ע"י אמתלא משום אם לא יגיד, כמבואר ברש"י כתובות דף י"ח, דהא דקיימ"ל כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד הטעם משום דכתיב אם לא יגיד וחדא הגדה כתיבה כו', משא"כ היכא דא"צ ב"ד לקבלת עדות, ודאי דמהימן לחזור ע"י אמתלא אף אם העיד בב"ד, לא קאי הך דאם לא יגיד, א"כ ה"ה שליש דמהימן אף חוץ לב"ד, ודאי דמהימן ע"י אמתלא. וזהו אמתלא שיש בו ממש, דהנהוג הוא דאם מבקשין הרבה, אז עושה השתדלותו מחצה. ומצאתי בשב שמעתא ו' פרק ח' דסיים ג"כ, דהיכא דא"צ ב"ד לקבלת עדות אזי יכול לחזור ע"י אמתלא. ויש לפלפל הרבה בדבריו, וקצרתי. והחוות דעת סי' ק"ה העלה דדוקא במקום דשווי' אנפשי' חתיכא דאיסורא נאמן לחזור ע"י אמתלא, אבל היכא דהימני' רחמנא, אף לעד א', אינו נאמן לחזור ע"י אמתלא, ולא ס"ל כנ"ל.

עכ"ז יש לומר דשליש שאני, דהא חזינן דבע"ד נאמן לחזור ע"י אמתלא כמו שמצינו בת"מ סי' נ"ט וסי' ע"ה, דיכול לומר נזכרתי אף שאמר תחלה איני יודע, ואלו עדים שאמרו אינם יודעים, אינם יכולים לחזור כמבואר בסי' כ"ט. * וכן בטענת השטאה והשבעה דנאמן בע"ד, זהו מצד אמתלא, ועיין בקצה"ח סי' פ' וסימן פ"א, וכש"כ בדבר שאינו של ממון ודאי דמועיל אמתלא בבע"ד. אך עדים שאני דכתיב ב"י אם לא יגיד, כפירש"י הנ"ל. ואיתא בירושלמי שבועות פ"ד ה"א ובסנהדרין פ"ג ה"ט גבי הא דקרבן שבועה אינו נוהג באמרו לעד א' הרי את מקובל עלינו כשנים משום דכתיב או ראה אם לא יגיד כו', יצא זה שאינו כשר להעיד כו', דכיון דאינו נאמן בעצמו, רק מצד קבלת הבע"ד, לא קרינן ביה אם לא יגיד, ולא קאי עליו הפסוק דאם לא יגיד כלל. והובא ירושלמי זה ברשב"א שבועות פ"ד ע"ש. וכיון דחזינן דהיכא דנאמן מצד קבלת הבע"ד לא קאי עליו הך דאם לא יגיד, משא"כ

* [הערה: עיין ברמ"א שם, וצ"ע.]

היכא דנאמן אף עד אחד כתרי אז חייב קרבן שבועה, כמבואר בשבועות דף ל"ב, דעד מיתה ועד טומאה חייב קרבן שבועה.

ואף דכמה פוסקים סוברים כהחלקת מחוקק דעד מיתה נאמן אף בלא קבלת עדות כלל בב"ד, ודלא כהב"ש והט"ז, עכ"ז חייב קרבן שבועה משום, דכיון דהימני רחמנא ע"א כתרי הן מה"ת [הן] ומדרבנן, עכ"פ כיון דנאמן מעצמותו כב', דינו דחייב קרבן שבועה, והוי בכלל אם לא יגיד. אבל אם אינו נאמן רק מצד (דהימנין) [דהימנוהו] בע"ד כב' אז אינו בכלל אם לא יגיד, ואינו חייב קרבן שבועה. וכיון דאינו בכלל אם לא יגיד, ע"כ אינו כמו כל עדים. ואף עד א' דאינו נאמן לחזור ע"י אמתלא משום הך אם לא יגיד, דהא זה לא נכלל בכלל אם לא יגיד, ובודאי נאמן לחזור ע"י אמתלא כמו הבע"ד, דכיון דאינו בהך דאם לא יגיד כו', ע"כ חוזר ע"י אמתלא כנ"ל. וה"ה בא"ל הרי את מקובל עלי כשנים.

ולפ"ז ה"ה שלישי דמהימן, עיקר (טעמן) [טעמא] משום דהימני, והוי כאמר נאמן עלי בח"מ סי' ג' בבית יוסף שם בשם בעל התרומות, א"כ ודאי דאין דינו כעד הנאמן בעצמותו בהא דאם לא יגיד כו', ויכול לחזור ע"י אמתלא. ועוד דהא מבואר ברשב"א בחשובה סי' א' ל"ה, דלכן שלישי כשאומר איני יודע על שטר המונח ח"י דינו כבע"ד האומר על שטר איני יודע, ואמירת השליש הוי כאמירת הבע"ד, דכיון שהמשליש הימני עשאו כבע"ד ממש כו', והובא בנתיבות בכללי מיגו ס"ק ד', וסי' ס"ה ס"ק א'. וכה"ג כתב הבית יוסף בשם הרשב"א בסי' נ"ו, והובא בש"ך ח"מ סי' נו ס"ק ג' בשם הרשב"א, דנאמן לומר שהוא תנאי, דשליש כיד הבעלים ממש כ"ז שהשלישות יוצא מת"י ע"ש.

וכיון דדין השליש כהבע"ד עצמו, ע"כ ודאי נאמן לחזור ע"י אמתלא. וע"כ, בודאי נאמן השליח לומר האמתלא, אם יש לו הרשאה מקויימת, דאז אין צריך לומר בפ"נ. משום דאם לא הי' לו הרשאה מקויימת, וצריך לומר בפ"נ, וזהו צריך הגדה בב"ד, ע"כ אינו נאמן לחזור ע"י אמתלא כמו כל עדים וכו', אבל כיון דיש לו הרשאה מקויימת וא"צ מן הדין לומר בפ"נ, ואף חוץ לב"ד נאמן, ע"כ מהימן בתורת שלישי אף לחזור ע"י אמתלא.

ובודאי אף אם מקבל שכרו על השליחות יש לו דין שלישי ומהימן. ואף דנוגע לא מהימן כדין שלישי, כמבואר בסעי' א' שם, עכ"ז זהו דוקא אם הנגיעה לאחר שהושלש בידו, אזי אם יש להבע"ד תרעומות עליו אינו נאמן, משום דיכול לומר אדעתא דהכי לא האמנתיך, ועיין באו"ת סי' נ"ו ס"ק ז'. אבל היכא דה"ל הנגיעה מעיקרא, דבעת ששכרו השווה עם השליח בעד שכרו שיקבל מהאשה חמשה ועשרים ר"כ כמו בנידון דידן, א"כ ידע הבעל מזה מתחלה, ועכ"ז הימני, הוי

כאלו אמר נאמן עלי אבא כנ"ל, דהא עיקר נאמנות השליש הוי מצד נאמן עלי כנ"ל, וע"כ אף קרוב מהימן.

וה"ה היכא דידע מתחילה, ודאי דשייך בזה לומר דהימני, ואף בתורת עדות נאמן אף היכא דהשווה עמו ליחן לו שכרו, ויוכל להעיד בפ"נ ובפ"נ, כמבואר בתשובת הרשב"א, והובא בתשובות ברית אברהם ח' אה"ע סי' קכ"ה. רק היכא דחזור בו השליח, ולא רצה עד שישלמו לו שכר רב, אזי יש לדון בזה כמ"ש הברית אברהם שם, ע"ש. אבל היכא דהיתה ההשוואה מתחלה, ודאי דנאמן בתו"ע כמש"כ שם, וכש"כ בתורת שליח.

וע"כ בנידון דידן דיך לו הרשאה מקויימת בקיום ב"ד הניכרת לנו, ודאי דמהימן בתורת שליח אף לחזור בו ע"י אמתלא, וכש"כ בכתבו לב"ד המסדרים הגט לחקור ע"ז, והשיבו שלא הי' שום תנאי בזה, ודאי דנאמן והגט כשר. ויש לי להאריך הרבה, רק מפני טרדותי העצומים ראיתי לקצר בכ"ז. ויש לעיין מן זה בתשובת ר' עקיבא איגר זצ"ל סי' ק"ו וסי' פ"ה, ובהפלאה לכתובות ד' כ"ב, ובחלקת מחוקק סי' קט"ו ס"ק כ"ב, ובחמדת שלמה, ובחוט השני סי' י"ז. ומחמת רוב טרדותי קצרתי.

סיומא דפסקי, הנני מסכים בשריותא דהך אתתא, וכדעת מעכ"ת ר'. ובאתי עה"ח יום א' כ"ג אייר תרכ"ד נאווארעדאק, נאום יצחק אלחנן החונה פ"ק הנ"ל.